

Občianske organizácie za práva žien na vzdelávanie a kultúrne vyžitie

Stela Járosiová¹

¹ Univerzita J. Selyeho, Pedagogická fakulta; Bratislavská cesta 3322, 945 01 Komárno; 124462@student.ujs.sk

Oborové zamčrení: AM – Pedagogika a školství

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Štúdia skúma občianske organizácie a združenia, ktoré existovali a pôsobili počas 19. storočia na celom svete, ich hlavným cieľom bolo podporovať vzdelávacie a kultúrne práva žien. Výskum sa zameriava na podrobnú analýzu dvoch špecifických prípadov: fungovanie organizácii a úsilie na dosiahnutie uvedených cieľov. Štúdia komplexne analyzuje medzinárodné ženské spolky, pričom osobitnú pozornosť venuje činnosti ženských spolkov pôsobiacich na území Rakúsko-Uhorska (1867-1918). Počas analýzy podrobne rozoberáme typy a charakteristiky spolkov na základe ich činností, ktorými efektívne podporovali prístup žien ku vzdelaniu a kultúrnej účasti. Jednou z kľúčových častí štúdie je prípadová štúdia činnosti dobročinného ženského spolku v Medzibodroží, pod názvom Bodrogközi Jótékony Nőegylet, ktorý sa viaže k dnešnému územiu východného Slovenska.

Kľúčová slova dejiny žien, spoločenské zmeny, občianske organizácie, kultúrne práva, prípadová štúdia

1. ÚVOD

Počas dlhého obdobia 19. storočia boli v centre spoločenských zmien často tie hnutia, ktoré sa zameriavali na podporu vzdelávania žien a ich účasti na kultúrnom živote. V tomto období zohrali občianske organizácie a združenia, ktoré vznikli v mnohých častiach sveta, významnú úlohu pri rozširovaní a posilňovaní práv žien. Vybraná téma zhrňuje a zdôrazňuje spoločenský a vzdelávací rozvoj obdobia dualizmu, a zároveň predstavuje vznik, činnosť a úlohu ženských spolkov (aj na medzinárodnej úrovni) v procese vtedajšej občianskej spoločnosti a sociálno-ekonomickej modernizácie – čím poskytuje stručný prehľad o výsledkoch výskumu v tejto oblasti za posledné desaťročia.

Na medzinárodnej aj domácej úrovni bola história vzdelávania žien v období dualizmu už skúmaná a dodnes sa podrobne skúma v rámci spoločenských a ekonomických modernizačných procesov, napríklad prácami maďarských výskumníkov: N. Szegvári Katalin (1969), Tóth Árpád (2005), Kéri Katalin (2008, 2018, 2019, 2020), Kereszty Orsolya (2010, 2013a, 2013b), Szabóné Varga Marietta (2014), Szécsi Noémi a Géra Eleonóra (2016), Czeferner Dóra (2014, 2020, 2023). Na domácej a medzinárodnej úrovni sa problematika najviac spája s prácami anglicky píšucich autoriek ako Davis Natalie a Scott Joan (1985), Peter Clark (1986), Gabriella Hauch (2020), Marta Verginella (2023), ako aj slovenských autoriek, najmä Anny Tokárovej (2007).

Cieľom tejto štúdie je podrobne predstaviť činnosť a úsilie týchto organizácií, pričom sa osobitne zameriava na ženské spolky

pôsobiace na území Rakúsko-Uhorska (1867 – 1918), najmä na Bodrogközi Jótékony Nőegylet (Dobročinný ženský spolok v Medzibodroží). Výskum sa zameriava na odpovede na nasledujúce otázky: Aké spoločenské a ekonomické faktory prispeli k vzniku ženských spolkov v období dualizmu? Aké medzinárodné príklady a vplyvy ovplyvnili činnosť a stratégie domácich ženských spolkov? Ako prispeli ženské spolky obdobia dualizmu k spoločenskému a vzdelávaciemu pokroku žien v Maďarsku? Ako prispeli ženské spolky k rozvoju miestnych komunít, najmä pri vytváraní vzdelávacích príležitostí pre chudobné dievčatá a ženy?

Na dosiahnutie stanovených cieľov výskumu významne prispeli veľké množstvá zhromaždených primárnych a sekundárnych zdrojov. Medzi primárne zdroje patrili dobové tlačové materiály – napríklad *Vasárnapi Ujság*, *Magyar Gazdák Szemléje*, *Nemzeti Nőnevelés* a *Magyar Pedagógia* – ktoré boli spracované kvalitatívnou analýzou pomocou softvéru MaxQDA na obsahovú analýzu. Vďaka tejto analýze sa podarilo získať relevantné informácie, na základe ktorých boli použité aj sekundárne zdroje, čím sa napomohlo postupu výskumu a rozšíreniu už existujúcich informácií.

2. VÝVOJ EURÓPSKÝCH ZDRUŽENÍ A OBČIANSKÝCH ORGANIZÁCIÍ OD POČIATKOV

Združenia a spoločnosti hrali dôležitú úlohu v politickom a kultúrnom živote Európy už od staroveku. V Nizozemsku v neskorom stredoveku prekvitali literárne spoločnosti, ktoré mali aj ekonomické a charitatívne funkcie (Clark, 2000). V 19. storočí sa spolkový život rozšíril po celom kontinente, čo už znamenalo formálne spoločenské vzťahy a posun k inštitucionalizácii (Clark, 1986; Morris, 1990).

Na historickom území Maďarska v 19. storočí, najmä počas obdobia dualizmu, sa zvýšil počet združení, čo nebolo jedinečné, ale bolo v súlade s medzinárodnými trendmi. Po celej Európe (Spojené kráľovstvo, Francúzsko, Nemecko) a na druhej strane Atlantiku (Spojené štáty) prebiehali podobné procesy, ktoré viedli k posilneniu úlohy združení (Ruly, 1991; Vehrér, 2022). Tento jav možno vysvetliť niekoľkými spoločnými faktormi, ako sú spoločenské, hospodárske a politické (Kéri, 2018; Czeferner, 2020; Verginella, 2023). Medzi najdôležitejšie patrí občianska spoločnosť, politické zmeny a urbanizácia. Tieto procesy sú navzájom prepojené a spoločne formovali vývoj združení.

Politicky došlo v priebehu 19. storočia v celej Európe k reformám (Domanczky, 2012), ktoré rozšírili práva na zhromažďovanie a združovanie (Clark, 1986; Morris, 1990). To umožnilo rozmach a

kvitnutie občianskej spoločnosti (vrátane historického Maďarska). Nové práva a slobody tiež umožnili aktívnu účasť žien a iných predtým marginalizovaných skupín. Počas spomínaného obdobia prebiehali v historickom Maďarsku významné politické zmeny (Domaniczky, 2012), vrátane revolúcií v roku 1848 a vyrovnania, ktoré bolo uzavreté v roku 1867 medzi Rakúskym cisárstvom a Maďarskom a trvalo do roku 1918, čím sa vytvorila Rakúsko-Uhorská monarchia, známa ako obdobie dualizmu (Galántai, 1985). Od svojho začiatku prebiehali neustále hospodárske a spoločenské zmeny, takže industrializácia a urbanizácia zmenili štruktúru spoločnosti a vzdelávanie sa muselo prispôbiť meniacim sa podmienkam (Hanák, 1971). Tento dualistický štátny režim vytvoril nové politické a administratívne rámce, stanovil vlastné školské zákony (zákon č. XXXVIII. z roku 1868), ktoré umožnili rozvoj vzdelávania a reformu školského systému (ako aj ženské emancipačné hnutia), a tiež podporili rozvoj občianskej spoločnosti, čím sa zvýšil počet združení.

V dôsledku priemyselnej revolúcie sa v mnohých krajinách, vrátane Spojeného kráľovstva, Francúzska, Nemecka (Clark, 1986; Vehrer, 2022) a aj Spojených štátov (Hobsbawm, 1962) posilnila občianska trieda. Vznik občianskej triedy vytvoril novú spoločenskú vrstvu, ktorá aktívne participovala na verejných záležitostiach a často sa organizovala formou združení. Táto nová spoločenská vrstva sa podieľala na organizácii združení, ktoré slúžili obchodným, priemyselným, vedeckým, umeleckým a filantropickým cieľom. Tento vývoj sa prejavil aj na historickom území Maďarska, kde sa posilnila občianska trieda, ktorá dokázala uplatniť svoj hospodársky a spoločenský vplyv. Združenia poskytovali príležitosti na efektívnejšie presadzovanie ich záujmov, či už išlo o odborné, kultúrne alebo charitatívne ciele (Domaniczky, 2012).

Vďaka politickej reforme a priemyselnej revolúcii došlo v 19. storočí k rýchlemu procesu urbanizácie (Kéri, 2008, s. 57), čo viedlo k tomu, že sa v mestách koncentrovalo obyvateľstvo, hospodárske činnosti a inštitucionalizácia. Vzhľadom na potreby väčšieho a rôznorodejšieho mestského obyvateľstva vzniklo mnoho nových združení, ktoré slúžili záujmom rôznych spoločenských skupín (vrátane združení zameraných na riešenie sociálnych problémov, ako sú chudoba a výzvy robotníckej triedy) (Kereszty, 2013a; Antoni, 2014; Vehrer, 2022; Czeferner, 2023). Urbanizácia tiež podporila rozvoj infraštruktúry, čo vytvorilo priaznivejšie podmienky pre organizáciu a fungovanie združení.

3. ZDRUŽENIA A OBČIANSKE ORGANIZÁCIE V OBDOBÍ DUALIZMU NA HISTORICKOM ÚZEMÍ MAĎARSKA (1867–1918)

V prvej polovici 19. storočia vzniklo v Maďarsku mnoho združení a spoločností, ktoré v meniacich sa spoločenských pomeroch formulovali rôzne ciele a snahy rôznych skupín. Podľa definície je „*združenie taká forma organizácie, ktorú vytvára viacero fyzických alebo právnických osôb s cieľom dosiahnuť spoločný cieľ alebo ciele spoločnými silami, v určených formách a rámcoch, ktoré sú stanovené v stanovách, čo najefektívnejšie.*“ (Páskándy, 1931 cit. podľa Szabóné Varga, 2014, s. 8). Termín „*spolok*“ teda môžeme použiť na skupinu, ktorá sa zjednocuje s cieľom dosiahnuť spoločne formulované ciele prostredníctvom rôznych aktivít.

Pred rokom 1867, teda pred vyrovnaním, neexistoval v Maďarsku jednotný právny rámec pre zakladanie a činnosť združení (Domaniczky, 2012). Hoci teoreticky mohol ktokoľvek založiť združenie, štát si vyhradzoval právo rozhodnúť, či dané združenie uzná ako právnickú osobu, čím mal významný vplyv na činnosť združení. Dôležitým ústupkom bolo, že zakladatelia združení si mohli slobodne zvoliť úradný jazyk združenia, čo umožnilo rôznym

jazykovým a etnickým skupinám prevádzkovať svoje združenia vo vlastnom jazyku, čím prispievali ku kultúrnej autonómii a ochrane práv etnických menšín (Domaniczky, 2012; Szabóné Varga, 2014). V období dualizmu (1867-1918) bolo na súkromnoprávnej úrovni naďalej možné slobodne zakladať združenia, avšak tento proces reguloval verejnoprávny obmedzujúci faktor, teda spolupodpis príslušného ministra.

Napriek právnym rámcem sa v období dualizmu v 60. a 70. rokoch 19. storočia vyvinulo mnoho foriem združení – napríklad počas spoločenských premien vznikali kultúrne, finančné, obchodné, politické a cirkevné formy združení. Rozdelenie typov združení podľa zahraničnej literatúry (Morris 1990; Clark, 1986), napríklad v Británii, poukázalo na to, že združenia zohrávali aj kultúrnu úlohu ako prejav identity konkrétnej komunity, často mesta. V prípade niektorých miest zakladanie združení odrážalo okrem miestnych potrieb aj konkurenčné úmysly. Podľa západnej literatúry vznik združení znamenal prechod od tradičnej, korporatívnej spoločenskej organizácie na modernú formu založenú na individuálnej slobode. V súlade so zahraničnými združeniami sa v Maďarsku vyvinuli podobné združenia, ktoré možno rozdeliť do dvoch skupín (Tóth, 2004; Szabóné Varga, 2014): na obecnej úrovni sa rozšírili remeselnícke cechy a čitateľské spolky (slúžili na odbornú súdržnosť a kultúrny rozvoj obyvateľstva); na mestskej úrovni sa rozšírili vzájomné pomocné a charitatívne spolky (v dôsledku spoločenských potrieb a hustoty obyvateľstva vznikli ako systémy sociálnej starostlivosti, pomáhajúc potrebným a podporujúc súdržnosť komunity).

Do roku 1862 boli združenia rozdelené do troch skupín podľa činnosti: charitatívne, kultúrne a náboženské, a voľnočasové spolky (Tóth, 2005). Medzi prvé spolky s väčším počtom členov patrili kasína, ktoré slúžili ako centrum spoločenského života – poskytujúc priestor na konverzáciu a kultúrne podujatia. Na druhom mieste boli mládežnícke organizácie, čitateľské krúžky a náboženské kongregácie. Na konci 19. storočia (od 80. rokov 19. storočia) zohrávali ženské spolky tiež významnú úlohu v spoločenskom živote, kde vykonávali konkrétne úlohy (napríklad sociálna pomoc, verejné stravovanie a podpora špecifických spoločenských skupín, ako sú vojnoví veteráni, sirotky, vdovy, a podporovali zapojenie žien do určitých spoločenských sfér).

3.1 ÚLOHA A ČINNOSŤ ŽIEN V OBDOBÍ DUALIZMU

Podľa európskych tradícií bola spoločenská úloha žien skôr utiahnutá, zvyčajne sa presadzovali v rodinnej sfére v tieni svojho otca alebo manžela (Németh – Pukánszky, 1996). Spoločenské uznanie mohli získať len vo vedúcich pozíciách v katolíckych reholiach. V 19. a 20. storočí väčšina žien pracovala ako slúžky, gazdiné alebo guvernanky. S rozšírením liberálnych myšlienok sa však začala posilňovať spoločenská úloha žien v celej Európe, vrátane Maďarska (Németh – Pukánszky, 1996; Kéri, 2008; Kereszty, 2013; Kéri, 2018). V období dualizmu (1867-1918) sa v rámci sociálno-ekonomickej modernizácie ženy stali aktívnymi aktérmi a v spolkoch obdobia dualizmu mali významnú úlohu v spoločenskej aj vzdelávacej sfére. To bolo spôsobené industrializáciou, imigráciou a západnou expanziou, pretože spoločenské zmeny vyvolané týmito procesmi si vyžadovali novú pracovnú silu, čím sa pre mladé ženy postupne otváral svet práce.

V druhej polovici 19. storočia vzniklo v Európe vrátane Maďarska, najmä vo väčších mestách, mnoho ženských spolkov. Vznik týchto spolkov umožnilo uznanie práva na združovanie a zhromažďovanie, posilňovanie ženských emancipačných hnutí a rastúcu spoločenskú rozmanitosť. Spočiatku sa tieto spolky zameriavali hlavne na charitu, najmä na pomoc chudobným, často v spojení s náboženskými skupinami alebo vyššími spoločenskými vrstvami

(Hegedús, 2003; Kéri, 2019). Tieto združenia bojovali za vzdelávacie a pracovné práva žien, ako aj za politické práva. Na konci storočia sa objavili aj združenia pracujúcich žien a feministické spolky, ako aj nevyznávajúce občianske organizácie. Tieto združenia sa spájali do medzinárodných a transatlantických aliancií, ako napríklad Medzinárodná ženská rada založená v Londýne v roku 1888, národné rady ženských združení založené v Spojených štátoch v roku 1890 (National Council of Women) a v Nemecku v roku 1894 (Bund Deutscher Frauenvereine). V roku 1906 vznikla Medzinárodná aliancia žien za volebné právo (International Woman Suffrage Alliance), ktorá bojovala za rovnaké práva a slobodu - maďarské delegátky sa aktívne zúčastňovali na konferenciách tejto organizácie (Kéri, 2019, s. 22). Cieľom ženského hnutia bolo podporovať profesionálny a spoločenský postup žien (Kéri, 2019).

Do 19. storočia bola učiteľská profesia predovšetkým výsadou mužov, kde možnosti vzdelávania a zamestnania žien boli výrazne obmedzené (skôr sa sústredili na rodinné úlohy po manželstve); od 50. rokov 19. storočia hnutia za rovnaké práva žien podporovali vzdelávanie dievčat. O niekoľko rokov neskôr, po zavedení povinnej školskej dochádzky v roku 1868, sa vzdelávanie dievčat rozšírilo a úloha žien na trhu práce sa začala postupne posilňovať (Németh – Pukánszky, 1996; N. Szegvári, 1969; Kéri, 2018). V tomto období sa pre ženy stala dostupnou učiteľská profesia, čo im umožnilo vstúpiť na trh práce s kvalifikovanou, štátom regulovanou prácou.

Druhá polovica 19. storočia a začiatok 20. storočia, ktoré predstavovali obdobie dualizmu v Rakúsko-Uhorsku, nepriniesli len politické a spoločenské zmeny, ale aj dôležitý míľnik v histórii ženského oslobodenia (Kéri, 2008). V tomto období sa na území monarchie odohrávali komplexné a rôznorodé spoločenské udalosti (ako politické a vzdelávacie reformy, hospodársky rozvoj a kultúrne zmeny), ktoré viedli k postupnej transformácii úlohy a postavenia žien (Szécsi – Géra, 2016; Kéri, 2018; Czeferner, 2020). Popri obmedzených a konzervatívnych úlohách a možnostiach pre ženy v predchádzajúcich storočiach sa čoraz viac zdôrazňovalo ženské oslobodenie a ženy sa začali aktívnejšie zapájať do spoločenského a verejného života (Kéri, 2018). Jedným z kľúčových aspektov tohto procesu bolo objavenie a činnosť ženských spolkov. Tieto združenia zohrávali ústrednú úlohu pri podpore a uľahčovaní vzdelávania žien, ich kultúrneho rozvoja, ako aj ich spoločenskej (podpora solidarity) a politickej účasti (Czeferner, 2020; Kéri, 2019).

	Zahranie	Maďarsko (1867-1918)
Rámec	Cieľ: intelektuálna a morálna emancipácia (silná súdržnosť, zhoda – rozširovanie práv)	
	1 veľký spolok v rámci krajiny (k nemu sa pridružujú ostatné pobočkové spolky, ale iba v mestách)	mnoho a rôzne spolky v mestách aj na vidieku v rovnakom pomere (v rámci spolkov ženské vzdelávacie sekcie)
Kultúrne aktivity a vzdelávanie	Organizácie: diskusie, debaty, kurzy (cieľom je zdieľanie vedomostí)	
	zábava (dôležité sú literárne a umelecké vzdelávacie programy)	politický vplyv (vykonávanie mocenských síl)
Činnosť	Úloha: zvyšovanie úrovne vzdelávania (vyššia úroveň: vzdelania, dievčenské gymnáziá a vysoké školy)	
	podpora slobodných žien	prebudenie sebauvedomenia a samostatnosti každej ženy

Tabuľka č. 1 Snaha ženských spolkov uverejnená na stránkach časopisu Nemzeti Névelés (1880-1918) v zahraničnom a domácom kontexte

Tabuľka č. 1 sa zaoberá organizáciou, fungovaním a činnosťou ženských spolkov v dobovom kontexte na základe zahraničných a domácich hľadísk. Údaje pochádzajú z časopisu Nemzeti Névelés, kde bolo publikovaných 118 rôznych odborných článkov, štúdií a diskusií v období od roku 1880 do roku 1918. Vybrané materiály sme analyzovali obsahovou analýzou pomocou softvéru MaxQDA, aby sme porovnali podobnosti a rozdiely v danej téme. Pri skúmaní organizácie a fungovania ženských spolkov sa ukázalo, či už zahraničné alebo na historickom území Maďarska, mali dôležité ciele, napríklad v oboch prípadoch boli v centre emancipačný intelektuálny rozvoj a morálka, ktoré podporovali rozširovanie práv žien. Počas týchto snáh bola silná súdržnosť a zhoda v komunite tiež rozhodujúca. Súčasne sa však dajú pozorovať aj významné rozdiely. V zahraničí, napríklad v Nemecku, boli k centrálnej národnej organizácii pridružené rôzne pobočkové spolky (príkladom je Berlínsky Allgemeine Deutsche Lehrerinnen-Verein, ktorý vznikol v roku 1890 a mal 37 pobočkových spolkov v nemeckých mestách). Na historickom území Maďarska sa však vytvorilo mnoho rôznych spolkov a občianskych organizácií (napr. učiteľské a charitatívne spolky), ktoré otvárali ženské sekcie zamerané na ženy. Kultúrne aktivity ženských spolkov v oboch prípadoch zahŕňali organizovanie rôznych diskusií, debát a kurzov, ktorých hlavným cieľom bolo zdieľanie vedomostí. V zahraničí však zohrával zábavný aspekt tiež dôležitú úlohu v kultúrnych programoch, ako literárne a umelecké podujatia (tanec, recitácia, spev, divadlo), ktoré slúžili na posilnenie národného ducha; na historickom území Maďarska však vnútropolitické konflikty často prerušili skutočnú činnosť žien a najčastejšie diskutovanou témou bolo presadzovanie spoločenských záujmov učiteľiek na základe rôznych politických názorov. Na oboch územiach sa činnosť spolkov zameriavala na vytváranie nových úrovní kultúrneho vzdelávania, ktoré mali zvýšiť úroveň vzdelávacích príležitostí pre ženy – otvorením dievčenských gymnázií a vysokoškolských inštitúcií. V zahraničí sa tieto snahy zameriavali predovšetkým na prípravu a osamostatnenie slobodných žien; na domácej úrovni sa hnutia zameriavali na prebudenie povedomia a samostatnosti žien, veriac, že ženy dokážu obstáť nielen v rodinnej sfére, ale aj v pracovnom svete. Navyše obsahová analýza ukázala, že ženskú spolkovú prácu vykonávali hlavne ženy z veľkomiest, ktoré pochádzali z osvietených a vzdelaných rodín, zatiaľ čo ženy z vidieka tradíciám verných rodín sa viac zúčastňovali na činnosti čitateľských krúžkov, čo otvára nové možnosti výskumu v danej téme. Tieto výsledky poukazujú na vývoj a vplyvy ženských spolkov v domácich aj medzinárodných kontextoch.

Počas obsahovej analýzy sme pri kódovaní činnosti učiteľských a ženských spolkov (domácich aj zahraničných) opätovne kodovali – teda intrakódovaním – získané výsledky pomocou softvéru MaxQDA. Výpočty boli vykonané podľa vzorca Dafinioiu a Longu (2003) (Sántha, 2013, s. 130): $km = \frac{n \cdot 2}{i + j}$

	1.kódovanie (i)	2.kódovanie (j)
Počet kódov	35	27
Počet prípadov, kde sa kódovanie zhoduje (n)	26	
km	0,83	

Tabuľka č. 2 Spôľahlivosť výskumných výsledkov (vnútorná spoľahlivosť)

Pri prvom kódovaní bolo vytvorených 35 kódov, pri druhom kódovaní po troch mesiacoch bolo vytvorených 27 kódov – nakoniec bolo medzi dvoma kódovými systémami 26 zhôd – na základe toho je spoľahlivosť 0,83 (km>0,6), čo naznačuje, že kódovanie dosahuje vysokú hodnotu a kódovú štruktúru.

4. DOBROČINNÝ ŽENSKÝ SPOLOK V MEDZIBODROŽÍ S NÁZVOM BODROGKÖZI JÓTÉKONY NŐEGYLET

Jeho história siaha až do roku 1870 a je spojená s menom barónky Sennyey Pálné, ktorá s cieľom rozvoja oblasti Medzibodrožie zakladala školy a spolu so svojimi sestrami podporovala miestne dievčatá pri učení sa ručným prácam. Jej snahy zaujali spoločenské sily a zorganizovala ženský spolok, ktorý fungoval nejaký čas, ale kvôli neúspechom a nedostatočnej príprave rýchlo zanikol (Geőcze, 1900).

Na jar roku 1898 sa v oblasti Medzibodrožia začal spoločenský pohyb na vyrovnanie sociálneho hnutia na podnet vdovy grófký Sennyey Pálné. Grófká Mailáth Józsefné zvolala ženy z oblasti. Dňa 6. mája 1898 sa v Kráľovskom Chlmcí (Cap, 2008, s. 82) počas tejto spoločenskej akcie dohodli, že oslabenie hospodárskych podmienok a masová emigrácia do Ameriky, ktoré boli vtedy problémami, sa nedajú riešiť socializmom, ale skôr verili v tradičné, konzervatívne riešenia. Problémy a hospodársku krízu na území dnešného východného Slovenska videli v obnove Medzibodrožského ženského spolku s názvom Bodrogközi Jótékony Nőegylet čo mohlo poskytnúť riešenie pre ženy pri riešení problémov (ošetrenie rán a zranení, posilnenie ekonomiky v rámci družstiev a organizovanie vzdelávania).

Vyššie uvedené stretnutie pokračovalo 18. septembra 1898, čo bolo zakladajúce valné zhromaždenie dobročinného ženského spolku. Na tomto zasadnutí sa zo 116 členiek spolku zúčastnilo 71, ktorí prispeli k založeniu spolku, ktorého sídlo sa na nasledujúcich 30 rokov ustanovilo v Kráľovskom Chlmcí, a predsedníčkou sa stala grófká Majlátné Józsefné (Cap, 2008). Geőcze Sarolta opäť cituje: „Ženy z Medzibodrožia môžu byť hrdé na to, že v našej krajine začali prvé cieľené sociálno-politické hnutie. Budú ich nasledovať aj inde, to viem.“ (Geőcze, 1899, s. 36).

Novovzniknutý spolok si stanovil za cieľ posilniť spoločnosť prostredníctvom sociálnej politiky, teda „zjednotiť ju“ (Geőcze, 1900, s. 473) v spolupráci s miestnymi ženami. Ďalším cieľom bolo počas prežívaného obdobia nedostatku podporovať duševný, morálny a materiálny rozvoj ľudu v oblasti Medzibodrožia. Spolu s ženami a manželkami vytvorili obvody (54 obcí rozdelili na 9 obvodov) a na ich čelo postavili ženy z oblasti (obvodná predsedníčka) (Geőcze, 1899, s. 33). Tieto ženy spolupracovali v oblasti práce a vzdelávania a poskytovali primeranú pomoc pri organizácii detailov. Ich nevyhnutnou úlohou bolo udržiavať kontakt s obyvateľmi Medzibodrožia a sledovať potrebných (najmä tých, ktorí boli v jednotlivých obciach obecnými poverencami). Medzi ich úlohy v praxi patrili: poskytovanie oblečenia a jedla medzi potrebnými; liečba chorých a zabezpečovanie liekov; návštevy škôl a dopĺňovanie vybavenia; založenie verejnej knižnice (s určitou vládnu pomocou); príprava a vzdelávanie dievčat na prácu – šitie a háčkovanie; vytváranie a rozvoj domácej výroby – zabezpečenie zimného zárobku (Geőcze, 1900, s. 474).

Spolok organizoval charitatívne podujatia, ako koncerty (1898), plesy (1899) a preteky v Pribeníku (1900) (Geőcze, 1990; Cap, 2008). Posledné menované podujatie bolo zvlášť známe, pretože preteky v Pribeníku boli úplne organizované ženami. Na túto charitatívnu akciu neprišli len z vidieka, ale aj z okolitých žúp, čím sa opäť zdôraznila „podpora zjednocovania rôznych spoločenských vrstiev.“ (Geőcze, 1900, s. 474).

Geőcze Sarolta – (1862-1928) sa narodila v Bačke, bola jednou z najvýznamnejších postáv historického Maďarska, pôsobila ako učiteľka, sociologička a spisovateľka (Járosiová, 2023) – vo svojich odborných spisoch (1899, 1900, 1901) spomína charitatívny ženský

spolok a jeho rôznorodú činnosť, pričom venuje osobitnú pozornosť ich vzťahu a snahám v oblasti vzdelávania (alebo podobného charakteru). Po preskúmaní stanov ženského spolku to zhrnula takto: „Stanovy návšteví škôl určujú, že návštevníci nemajú narúšať priebeh vyučovania a zdržať sa jeho kritiky; namiesto toho sa majú snažiť povzbudiť žiakov k všetkému dobrému, aj rozdeľovaním odmiern; majú zistiť, kde vidia potrebu, a v spolupráci s učiteľom sa snažiť pomôcť tam, kde je to možné.“ (Geőcze, 1899, s. 35). Nielenže navštevovali školy a dopĺňovali nedostatky, ale tiež organizovali rôzne čitateľské krúžky pre slobodné dcéry chudobných rodín, aby podporili ich vzdelanie a morálnu výchovu, pričom spriadali kolovrátky (Geőcze, 1900, s. 480). Okrem toho podnikli mnohé snahy v oblasti hudobnej výchovy, čo otvára ďalšie možnosti výskumu v tejto téme (Cap – Ádám, 2018).

5. ZÁVER

V období dualizmu prispelo k vzniku a činnosti ženských spolkov mnoho spoločenských a hospodárskych faktorov, medzi ktorými vynikala občianska spoločnosť, politické zmeny a urbanizácia. V dôsledku priemyselnej revolúcie vznikla občianska trieda, ktorá vytvorila novú spoločenskú vrstvu, aktívne sa podieľajúcu na verejných záležitostiach a organizujúcu sa v mnohých združeniach. Politické reformy, ktoré sa uskutočnili po revolúciách v roku 1848 a po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867, rozšírili práva na zhromažďovanie a združovanie, čo umožnilo rozmach a kvitnutie občianskych organizácií.

Medzinárodné príklady mali tiež významný vplyv na činnosť a stratégie domácich ženských spolkov. Po vzore európskych a amerických ženských spolkov, ako je Berlínsky Allgemeine Deutsche Lehrerinnen-Verein a Medzinárodná ženská rada (International Council of Women), aj maďarské ženské spolky stanovili za cieľ rozšíriť práva a vzdelávacie príležitosti pre ženy. Tieto medzinárodné organizácie nielen slúžili ako príklady, ale udržiavali aj aktívne vzťahy s maďarskými ženskými spolkami, čím podporovali rozvoj domácich organizácií a ich medzinárodnú integráciu.

Ženské spolky obdobia dualizmu významne prispeli k spoločenskému a vzdelávaciemu pokroku žien na historickom území Maďarska. Cieľom spolkov bola intelektuálna a morálna emancipácia, ktorá podporovala rozširovanie práv žien. Spolky vytvárali nové úrovne vzdelávania a poskytovali priestor na zdieľanie vedomostí a diskusiu o problémoch, najmä v súvislosti s učiteľskou profesiou. Ženské spolky tiež významne prispeli k rozvoju miestnych komunít, najmä pri vytváraní vzdelávacích príležitostí pre chudobné dievčatá a ženy. V rámci charitatívnych činností pomáhali spolky pri zakladaní škôl a škôlok a pri podpore potrebných. Okrem toho ženské spolky prispeli k posilneniu miestnej ekonomiky vytváraním a rozvojom domácej výroby a z kultúrneho hľadiska zakladali čitateľské krúžky.

Celkovo možno na základe individuálnej obsahovej analýzy na stránkach časopisu Nemzeti Nőnevelés povedať, že raná maďarská spolková štruktúra dobre zapadá do širších európskych a medzinárodných trendov (pozri tabuľku 1), podľa ktorých združenia zohrávajú kľúčovú úlohu v spoločenskej organizácii, kultúrnom rozvoji a spoločenskej podpore. V oboch oblastiach zohrávali ženské spolky dôležitú úlohu pri rozširovaní práv žien a posilňovaní súdržnosti komunity, hoci rôznymi metódami a prioritami.

Zdroje

1. BORUCS, K. Nők az egyesületekben. In *História*, 1993/2, s. 15-18.
2. CAP, Gy. Élet a kastélyban. A székely gróf Mailáth család és a perbenyiki kastély története Alföldi Gábor tanulmányával. *Perbenyik : Kárpát-Haza Könyvek*, 2008. 293 s. ISBN 978-615-80000-8-6
3. CAP, Gy. – ÁDÁM, I. Muzsikus Mailáthok. A zeneművelő Mailáth család és hatása Perbenyik zenei életére. *Perbenyik: Obec Pribenik*, 2018. 35 s. ISBN 978-80-972342-5-6
4. CLARK, P. *British Clubs and Societies 1580-1800. The Origins of an Associational World*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2000. 516 s. ISBN 0-19-820376-4
5. CLARK, P. *Sociability and Urbanity: Clubs and Societies in the Eighteenth-Century City*. Leicester: University of Leicester, 1986. ISBN 978 094 643 804 4
6. CZEFERNER, D. A női munkavégzés interpretációja, diskurzusa és szellemisége az 1860-as évektől az első világháború kirobbanásáig. In *Valóság*, 2014/57(7), 76-85.s
7. CZEFERNER, D. Nőmozgalom, nemzetköziség, önreprezentáció. *Feministák az Osztrák-Magyar Monarchia alkonyán*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2023. 348 s. ISBN 978 615 633 984 3
8. CZEFERNER, D. *Polgári-liberális, feminista nőszervezetek és sajtójuk az Osztrák-Magyar Monarchiában (1907-1918): Egyesületek, periodikák, tartalomelemzés – disszertációs munka*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2020.
9. DAVIS, N., SCOTT, J. *Women's History as Women's Education. Essays from a Symposium in honor of Jill and John Conway*, Smith College, April 17, 1985. Smith College, Northampton Mass..
10. DOMANICZKY, E. Adalékok a magyar egyesülési jog szabályozásához a dualizmus korában. *Jogtörténeti szemle*, 2012/1., s. 1-16. ISSN 0237-7284
11. GALÁNTAI, J. *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-Magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1985. ISBN 963-09-2589-3
12. GEŐCZE, S. A Bodroglő. A bodroglői nőegylet. In *Magyar Gazdák Szemléje*, 1899/4(1), s. 32-36.
13. GEŐCZE, S. *A Bodroglő*. Budapest : Kilián Frigyes Bizománya, 1901. 34 s.
14. GEŐCZE, S. *A Bodroglőből*. In *Vasárnapi Újság*. 1900/47(29), s. 473-474.
15. HANÁK, P. *A dualizmus korának történeti problémái*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1971.
16. HAUCH, G. *Gender and revolution in Europe, 19th-20th centuries*. [online] In *Digital Encyclopedia Of European History*. 2020. [cit. 06.01.2024.] Online in a web site: <https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/gender-and-europe/gender-and-revolution-in-europe-19th-20th-century/gender-and-revolution-in-europe-19th-20th-centuries>
17. HEGEDŰS, J. *Tanítónői karriertörténetek a dualizmus korában*. In *Iskolakultúra*, 2003/13(3), s. 42-52. ISSN 1215 5233
18. JÁROSIOVÁ, S. *Geőcze Sarolta, a magyar nemzeti nőnevelés úttörője*. In *Fejezetek a neveléstudomány és a nőtörténet köréből*. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó, 2023. s. 163-175. DOI 10.35511/978-963-334-503-0-13 ISBN 978-963-334-503-0
19. KERESZTY, O. *„A Nő és a Társadalom” a nők művelődéséért (1907–1913)*. Budapest: Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2011. 246 s. ISBN 978-963-9276-92-5
20. KERESZTY, O. *Nők nem formális tanulási lehetőségei a dualizmus kori Magyarországon*. In *Vdzelávanie, výskum a metodológia*. Štúrovo: International Research Institute, 2013a. s. 26-36. ISBN 978-80-971251-1-0
21. KERESZTY, O. *Nőnevelés és nemzetépítés Magyarországon (1867–1918)*. Sopron: Novum, 2010. 364 s. ISBN 978-963-9897-82-3
22. KERESZTY, O. *Társadalmi tanulási színterek és szerepük egy "női tudás" létrehozásában a dualizmus kori Magyarországon*. In *Új kutatások a neveléstudományokban 2012. A munka és nevelés világa a tudományban*. 2013b, s. 253-265. ISSN 2062 090X
23. KÉRI, K. *Hölgyek napernyővel*. Pécs: Pro Pannonia, 2008. 222 s. ISBN 978 963 989 309 2
24. KÉRI, K. *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alappozással)*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2018. 745 s. ISBN 978 963 467 037 7
25. KÉRI, K. *Nőegyletek a dualizmus kori Magyarországon*. In *Civil Szemle*, 2019/16(2), s. 21-30.
26. KÉRI, K. *Tanítói egyletek a történeti Baranyában*. In *Tudás Menedzsment*, 2020/21.(különszám), s. 121-126. ISSN 1586-0698
27. MORRIS, R. J. *Clubs, societies and associations*. In *The Cambridge Social History of Britain*. Cambridge: Social Agencies and Institutions, 1990. s. 395-443.
28. N. SZEGVÁRI, K. *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban 1777-1918*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1969. 439 s.
29. NÉMETH, A., PUKÁNSZKY, B. *Neveléstörténet*. [online] Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 1996. [id. 2021.10.20.] Internetes elérhetőség: <https://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>
30. PÁSKÁNDY, J. *Egyesületi (egyesülési) és gyülekezési jogszabályok kézikönyve*. Budapest: Egyesületi és Gyülekezési Jogszabályok Kézikönyvének Kiadóhivatala, 1931.
31. RULY, J. L. *Education and Woman's Work. Female Schooling and the Division of Labor in Urban America, 1870 – 1930*. Albany: State University of New York Press, 1991. ISBN 978 079 140 618 2
32. SÁNTHA, K. *Multikódolt adatok kvalitatív elemzése*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2013. 326 s. ISBN 978 963 995 540 0
33. SZABÓNÉ VARGA, M. *Az egyesületi jog története Magyarországon 1945-ig*. Miskolc: Miskolci Egyetem, Állam- És Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, 2014.
34. SZÉCSI, N., GÉRA, E. *A budapesti úrinő magánélete (1860-1914)*. Budapest: Európa Kiadó, 2016. 439 s. ISBN 978 963 405 248 7
35. TOKÁROVÁ, A. *Vzdelavanie žien na Slovensku. Spoločenské bariéry a stimuly v historickom priereze*. Prešov: AKCENT Print - Pavol Šidelský, 2007. 180 s. ISBN 978 809 694 199 5
36. TÓTH, Á. *Önszerveződő polgárok. A pesti egyesületek társadalomtörténete a reformkorban*. Budapest: L' Harmattan, 2005. 295 s. ISBN 963 734 328 8
37. VEHRER, A. *Egyesületi élet hazánkban a 19. század második felében*. In *Polgári Szemle*, 2022, 18(4-6), s. 203-216. DOI: 10.24307/psz.2022.1215
38. VERGINELLA, M. *Women, Nationalism, and Social Networks in the Habsburg Monarchy, 1848–1918*. Purdue University Press, 2023. 260 s. <https://doi.org/10.2307/jj.6914763>